

nických cílů. Ale přiznání politické neutrality družstevnictví nerovná se ještě požadavku úplného zřeknutí se účasti v politickém životě se strany družstevnictví. Družstevnictví může a má se za určitých podmínek účastnit politického života — a to právě tenkrát, jdeli o ochranu jeho životních zájmů zákonodárnou cestou. Družstevnictví se principiálně odvrací od politické činnosti a jenom z nezbytnosti, za účelem ochrany svých speciálních zájmů může porušit svoje zdržení se politiky. »Ale ovšem za hranicemi družstva stávají se jeho členové občany a jako takoví se účastní politického života v zemi. Okouzlení družstevnictvím nesmí ani v nejmenším vésti k politickému indiferentismu — odstranění politiky z družstevnictví nezakládá se na opovrhování politikou se strany družstevnictví, nýbrž na vědomí rozdílu těchto oblastí společenského života« (str. 390).

Spis byl dokončen v roce 1915 a jest tudíž do určité míry zastaralým, pokud jde o statistická data a podřadnější problémy, k nimž zaujme dnes odborník jiné stanovisko, máje před sebou zkušenosti zejména doby poválečné, než mohl zaujmouti autor. Korigovati tyto nedostatky mají za úkol hojně poznámky Emanuela Škatuly, který opatřil překlad také stručnou studií o autorovi a významu jeho díla. Jazykové stránce překladu měla býti věnována větší pozornost. *A. Klimt.*

PROF. DR. ERNST GRÜNFELD: DAS GENOSSENSCHAFTSWESEN, VOLKSWIRTSCHAFTLICH UND SOZIOLOGISCH BETRACHTET. Halberstadt 1928, H. Meyer's Buchdruckerei, Abteilung Verlag. Stran 351 za RM 20.25.

Prof. Dr. Ernst Grünfeld, ředitel družstevního semináře university v Halle nad Sálou a vydavatel čtvrtletníku »Vierteljahrsschrift für Genossenschaftswesen« (dříve »Genossenschafts-Korrespondenz«) vydává spolu s prof. Dr. Juliem von Gierke a Dr. Karlem Hildebrandem v uvedeném nakladatelství čtyřsvazkovou příručku družstevnictví »Handbuch des Genossenschaftswesens«, jež má býti pokusem zhodnotiti družstevnictví nejen jako zařízení hospodářské, nýbrž jako prvek sociálního dění, a sloužiti za učebnici studentům i praktikům, kteří se snaží proniknouti svou práci vědeckým duchem. Přítomná práce Grünfeldova tvoří první svazek zmíněné příručky a jedná o družstevnictví čistě vědecky, jak poznamenává autor v předmluvě. Jest jak rozsahově tak i obsahově jedním z nejlepších děl o družstevnictví, t. j. o jeho podstatě, dějinách a přítomném stavu ve všech kulturních zemích, především ovšem v Německu, opírajíc se o bohatou odbornou literaturu, kterou uvádí u jednotlivých kapitol. Všimneme si podrobněji aspoň prvních dvou oddílů důkladné práce Grünfeldovy: teorie družstevnictví a všeobecných dějin družstevnictví, nemohouce se pouštět do podrobností, byť jsou sebe zajímavější, poučnější a nabádavější.

Podle Grünfelda dlužno pohlížeti na družstva jako na masově vystupující sdružení malých a středních lidí, kteří usilují o dosažení sociálně politických cílů tím, že sledují společně soukromohospodářské výhody vyplývající z hospodaření, které má za účel ukájetí potřeby. To platí ovšem pouze o pravých družstvech, nikoli o tak zvaných družstvech. Kdežto družstva zemědělská a středostavovská bojují o samostatnost těchto pracujících společenských skupin proti jejich nepřátelům (velkostatkáři, továrny, obchodní domy) stojíce na půdě současného zřízení hospodářského, upírají družstva spotřební svůj zrak do budoucnosti a vidí pokrok v tom, že přítomný společenský řád bude překonán a nahrazen vyšší formou hospodářskou a společenskou. Totéž platí i o výrobních družstvech a o družstvech stavebních. I když jde při tom o klidný postup do předu, tedy přece jen máme podle autora co dělat s organisacemi, které s ohledem na hospodářství a společnost působí revolučně, kdežto středostavovská družstva působí konservačně. Toto rozlišení pravidelně pozorovateli uniká, má však ideově prvořadý význam. Hodnotě sociálně politický charakter družstev, roztrřiduje Grünfeld družstva na: 1. družstva městského středního stavu (městská družstva úvěrní, družstva živnostníků, nákupní družstva malých obchodníků atd.), 2. družstva venkovského středního stavu (zemědělská družstva všeho druhu vyjma družstva zemědělských dělníků bezzemků) a 3. družstva spotřebitelů a proletářů (spotřební a stavební

družstva, výrobní družstva dělnická). Při tom jest rozhodujícím momentem, že určité třídy a stavy jsou nositeli těchto družstevních skupin. Pokud jde o družstva spotřební, je sice pravda, že všichni lidé jsou spotřebiteli a že teoreticky musí býti všem umožněno státi se členy, nemění pravdou však zůstává, že tato družstva jsou ovládána přece jen toliko zájmem těch, kdož mají zcela zvláštní zájem na zvýšení své reální mzdy nebo kdož užívají těchto družstev jako zbraně v boji o své sociální poznesení jakožto třídy.

Pokud jde o *ekonomické problémy družstevnictví*, dlužno především zdůrazniti, že družstevnictví přináší s sebou ve všech oborech, v nichž se uplatňuje, hospodářské posílení svých příslušníků. A poněvadž jde při tom vůbec o hromadné účinky, můžeme mluvit o jistém posílení celého národního hospodářství, jehož nebylo by možno dosíci jiným způsobem. Družstevním hospodařením ušetří se řada hospodářských sil, zatlačuje se do pozadí činnost obchodnická, obmezuje se důchod bez práce a hospodářský život pracovně zintenzivňuje. S tím souvisí na straně družstevníků popud a možnost spořiti a zvýšení kupní síly, což znamená konec konců vyšší kupní sílu veškerého národního hospodářství. Mimo to chce a umožňuje družstevnictví potírati monopoly nejen v obchodě, nýbrž i v živnosti a dokonce i v zemědělství. Družstvo jest hospodářstvím k ukojení potřeby a znamená proto zúžení oboru spekulativního výdělečného hospodářství v duchu kapitalistickém aspoň pro obor, jehož se chopí družstevní hnutí. Tím jest chráněn tento obor a nepřímou i celé národní hospodářství dotyčného oboru částečně před chorobami kapitalistického systému, před krisemi, aspoň pokud je zavíňuje spekulace a nadprodukce. Pokud pak věnuje družstevnictví svým zřízcům a dělníkům zvýšenou péči sociálně politickou, zlepšuje pracovní trh, ježto se zmírňuje nebo odstraňuje mzdové boje, obmezuje se kolísání konjunktury a zmírňuje se nebezpečí stálého proudění dělnictva s místa na místo. Než družstevnictví přináší určité výhody, pokud jde o lacinější a lepší ukojení potřeby, i těm, kdož stojí mimo družstva. Družstevnictví seznamuje své stoupence s ctnostmi a uměními kapitalistického hospodářství a výchovně jeho poslání nelze dosti zdůrazniti. V družstevně spravovaných zemích jest také tvoření kapitálu na vzestupu. Tento nový kapitál tvoří se z dělnických důchodů, především ze mzdy, jest každému patrným zůstává ve správě drobných stádalů, což vede přirozeně k dalšímu spoření, ale tento nový kapitál slouží i bezprostředně zvláštním zájmům družstevně organisovaného okruhu stádalů tím, že mu propůjčuje zvýšenou hospodářskou moc a uschopňuje jej k tomu, aby se podjal nových hospodářských úkolů. Zvláštností družstevního kapitálu jest, že — až na kapitál podílový — se stává kapitálem nadosobním, majetkem sociálním.

Pozoruhodny jsou také *sociální účinky družstevnictví*; neboť kde vládne družstvo, tam jest vytlačován kapitalistický systém. Vypočítavý duch kapitalismu nahrazuje se duchem solidarismu a tím se přivozuje sociálně psychologická změna, jejíž dosah lze ovšem předem těžko předpovědět, ač jest po ruce dosti hmatatelných výsledků. Tolik však je jisto, že v těchto nových hospodářských systémech přijde k platnosti princip ukájení potřeby oproti principu výdělkářskému. Jejich duch bude se vyznačovat tím, že se bude stále více vyvíjeti racionalismus, odpadne však úsilí o zisk a individualismus, jež vytvářely vespolek kapitalistického ducha. Takovými hospodářskými systémy budou podle Sombarta: hospodářství družstevní, hospodářství veřejných korporací a podniky smíšeně hospodářské.

Daleko tížeji než hospodářsky lze pojednati o družstevnictví se *stanoviska sociologického*; neboť nejen že chybí tu průpravné práce, nýbrž není tu ani plodného vymezení problému. Nejdůležitějšími problémy jsou tyto: předpoklady sociálně politické svépomoci, vznik sociálních skupin, úsilí o rozpjetí a propaganda, vůdcové a masy, družstva v boji o své sociálně politické cíle, mezinárodní zápletky, ideologie a etika hnutí, oposice, rozdvojení a spojení s jinými sociálními hnutími. Pro moderní družstva jest první nezbytnou podmínkou kapitalistický způsob hospodaření, s nímž jsou dány: osamocení lidí, svoboda pohybu a sdružování a snaha uskutečniti určitý sociálně politický ideál. Jako dějinný popud musí tu býti v jednotlivém případě potřeba řešiti družstevně určitý hospodářský úkol (stávka, vyluka, špatné zásobovací poměry atd.). K tomu musí přistoupiti některé čistě lidské předpoklady: malý

počet více nebo méně rozhodujících vedoucích osobností a větší okruh lidí, jejichž součinnost může být zajištěna přemluvením nebo příkladem. Nesnadno je ovšem najít vůdce a funkcionáře, kteří mají nejen dostatek odborných vědomostí i znalostí a volného času, nýbrž mají také sílu k činu, schopnost rychle se rozhodnouti, jsou proniknuti družstevním duchem a jsou ochotni přinášeti i určité oběti. Tvoření sociálních skupin družstevnictvím dochází výrazu v družstevní propagandě, kterou nelze považovati toliko za reklamu se stanoviska obchodního, nýbrž která je i určitým druhem činnosti missijní. Propaganda je výrazem a prostředkem úsilí družstev o rozpjatí, zároveň však výrazem jejich vůle k životu a jejich nadějí do budoucnosti; jde nejen o získání těch, kdož jsou mimo, nýbrž i o zvýšení a zesílení obchodní činnosti, o výchovu a vzdělání členstva. Kulturní význam této výchovné práce není podle Grünfelda ani z daleka dostatečně doceněn. Zajímavou je kapitola o vůdcích a jejich poměru k massám, poněvadž oni jsou vlastními oporami hnutí, jeho zakladateli a proroky, věčným objektem studia jest postavení družstva v boji za jeho sociálně politické cíle. Družstevní ideologii rozumí se duchová myšlenková výstavba, kterou v sobě utajuje družstevní hnutí jako jádro, a jež jest mu nezbytnou stejně jakožto popud tak i jakožto vodítka jeho jednání; jest to duše hnutí, která je u různých družstevních skupin různá. Celkem však možno říci, že všechna družstva mají společnou formuli: pokrok, soukromý zájem, svoboda čili volnost; že všichni družstevníci nahlíží na své hnutí jako na hnutí kulturní, protože umožňuje kulturu a kulturní úkony; že všichni družstevníci věří v mravní síly, kterých družstevnictví potřebuje a jež uvolňuje. Podrobnější pojednání sociologické o družstevnictví bude nemožným potud, pokud nebudeme mít dostatek plodných a podrobných zkoumání speciálních.

Přecházejí k *všeobecným dějinám družstevnictví* a promlouvají o jeho duchových kořenech zdůrazňuje Grünfeld, že moderní družstevnictví je mu součástí hnutí sociálního; proto nemůže být následkem toliko jedné příčiny, nýbrž souvisí co nejúžeji s našimi sociálními dějinami a, chceme-li je pochopiti vědecky i prakticky, musíme přihlídnouti k duchovým základům naší doby, které byly pro družstevnictví živnou půdou. A tyto základy tvoří: myšlenka humanitní, křesťanská sociální reforma a ideály pospolitého hospodářství, jak je formulovali vynikající myslitelé socialističtí a národohospodářští zejména ve Francii, Anglii, Německu i v Rusku, jimž věnuje autor zvýšenou pozornost a jejichž učení kriticky hodnotí.

Vlivem myšlenky humanitní byla sociální otázka dlouho otázkou mravnosti a výchovy. Vedla jako popud k sociální pedagogice a jako podněcovatelka svědomí zejména v Německu k dobročinným podnikům. Teoreticky významnějším, v praxi však méně účinným projevil se »křesťanský socialismus«. Praktický význam sociálního hnutí křesťanského pro družstevnictví v katolických zemích nebyl podle autora příliš veliký a katolická odrůda křesťanské sociální reformy neposkytla pozdější době žádné duševní stravy. Daleko větší význam a vliv měla protestanská odrůda křesťanské sociální reformy, jejíž duch přešel zejména do anglického družstevnictví. Pokud pak jde o stoupence a propagátory nového pospolitého hospodářství, dlužno doznati podle autora, že, ačkoli jejich argumenty se značně různí, mají přece jen mnoho společného: vysoké oceňování zkušenosti v praktické práci dnešní, trpělivost a umírněnost, jakož i to, že vedle činnosti družstevní považují za nutné k uskutečnění pospolitého hospodářství také působení jiných činitelů.

Není nejmenší pochyby o tom, že kniha Grünfeldova stane se hledanou učebnicí družstevnictví, zejména pokud jde o jeho teorii, všeobecné dějiny a dnešní jeho stav v Německu. Že autor neví téměř ničeho o českých myslitelích družstevních, nepřekvapuje.

A. Klimt.

HENRY FORD: MOJE FILOSOFIE PRŮMYSLU. V Praze 1930. Nakladem Ústředního dělnického knihkupectví a nakladatelství (Ant. Svěcený). Stran 111 za Kč 12.—.

Knížka nevelká rozsahově, ale myšlenkově hutná, skutečná praktická filosofie člověka, který kráčí životem s otevřenými očima, má bystrý postřeh, dovede správně usuzovat a hodnotit. Sám něco